

Váradí Vásárhelyi István

KIS PATIKA

1628

ORVOSSÁG[OS] kis köniueczyk[e], melyben hamarsagal mindenfele oruossagot fel
talalzz, az Emberen ualo belseő es külseő mindenfele niaualiaknak ellene, az melliet
meltan kis PATIKANAK neuezhetz.

Iratot 1628 eztendőben.

Eleöl iaro bezed

Amaz nagy bölcz Aristoteles, Nagysagos Azzoniom, eggjut itasaban azt szokta uolt mondani, hogy: Az nemes Termezetnek jauay, ezerzer fellieb ualok, az Mestersegnek az eö jauajnal. Mely mondas ualoban igaz, mind az Lelkj, s-mind penighlen az Testi dolgokra nezue.

Hogy az Lelki dolgokrol most ne zolliak. Az Testiekröl azt mondhatom, hogy: Az Termezet minden dolgoknak feye, authora es fundamentoma. Meljröl az reghi bölczek is azt mondottak, hogy az Termezet, mindeneknek annia, es Attia. Az (Tudomanyj) Mesterseg penighlen az (Mesterség) minden dologhban az Termezet utan, masodik gradust ualazt eöneön maganak. Es ez igy leuen, iol es bölczien Nagysagod által lattia, hogy minden dologban az Termezetnek adatik az Palma es az Laurea corona. Peldanak okayert czjak az egy oruossagos tudomanirol azt mondhatom, hagi ez az tudomany attol nemesb es dragab minden töb tudomaniok felet, mentöl az Istentol ualo Termezetnek uirtusiuual es ereyuel nemesben es tündöklöben uagion fel ekesitetuen, es koronaztatuan. Ez dolog feleöl ugian illy ertelemben uoltanak az regi pogani bölczekis ugi mint: Democritus, Galenus, Plato, Hypocrates, es az többi: amaz görög es arabiai nieluen ualo bölczekkel egietemben, kik közzül Auicenna, Auerrhoes, Mesue, Halj es Zacharias első rezt erdemlettek magoknak az diczeretnek nemes rendi es gradusi közöt. Oka ez: mert az nemes Termezetnek draga uirtusiurol ezek legh bölczieben irtanak uolt regenten. Kiknek irasoktol ez maj oruos doktorok es patika zerzam kezitö emberek oly igen mezze estek es tauoztak mint az egh ez io kereg földtöl. Innetis uagion, hogy ezek az termezet zerent ualo oruossagokat, ugi mint füeknek es viragoknak uirtusit igen ritkan es cziak alig fogh hegjen illetik, oka: Mert az giakran meg czialo remensenek alatta kopaz es sauanj helien ualo zantashoz keztenek Paracelsussal egietemben, ki uak cökör alattis tarka tinot uadazot es az koncznak ualosat hatra hagiuan az semmis arnieknak futua mulo hazontalansagahoz kapdosot, az Aesopus paraczkoyauual egietemben.

En effele arniekal ualo tragjazast hatra hagyuan: az nemes Termezetnek tulajdonsaga zerent ualo fö es haznos oruossagokat jaualom es ajanlom Nagysagodnak, az az: az füeknek erejenek nemes, kedues es dragalatos haznos oruossagat. Az melj oruossagok attol nemesbnek iteltetnek, az mentöl könniebbek az megh kezitesre, es nem zükölködünk mezze ualo Doctorokhoz es Patikakban erettek budosnunk.

Sem nem zükölködünk sok zep araninkal, halal hozo oruossagot mezze földről kerestetnünk, es az bizonios Termezet zerent ualo iokat meg uetuen könnien mulo niaualias életunket igy bizontalan remenség ala rekezzük es figgezzük.

Ez Termezet zerent ualo oruossagos tudomant regen az beölcz Salamonis az Istenek zent Lelke által inditatuan minden hü kerezien embernek züksegere ayanlot es mais ekessen ajanl, monduan: Az oruossagot az magassagbeli Isten teremptette az

feoldbeöl, es az bölcz ember megh nem utallia azt, az az: az természet zarent ualo oruossagokat az fueknek leueliböl, viragabol es gükeribeöl mellick zereztetnek. Illie- nek ezek, az kiket en Nagysagodnak zemelie es kegies zemey eleyben tamaztok, az mellick az nagy Apollonak az bölcz Aesculapiusnak es az hatalmas Mercuriusnak tulajdonitatnak. Kiket midön Nagisagod illy bölczen oluasgat, es elmelkeduen con- templalगत, legh ottan mingiarast az bölcz Istennek nagisagos dolgait szep almelko- dással czodalhattia. Ki minden kis füeczjket, es zep uiragoczikat oly természet zarent ualo uirtussal, erőuel, hazonnal, ekesseggel, zepsegel, nemessegel es giöniörüsegel fel tiztelt, ekesitet, ruhazot es eöltöztetet, hogy az mint Vrunck Jesus mongia az zent Euangeliomban, Salamonnak minden eö dücziossege sem uolt oly ekes, mint ennek az eggike: tudnia illik, kiknek az Vr Isten illy Nagisagos eröt, es minden betegsegek- nek meg giogitasara ualo haznos oruossagot adot es közleöt.

Vgy hogy az emberj elme soha nem giözhet azoknak az eö elmeyenek tudakozo es uisgalkodo giorsasaganak altala, (k) cziak mi keues rezbenis uegere mehetnj, nem hogj azt kezjeuel megh tapazzalhatna bizonios ualossalgal.

Ezek holot mind igy legienek, Nagysagodat kerem alazatossan, mint kegielmes Az- zoniomat, hogy mostanaban Nagisagod ez kis köniueczkiket uegie en töllem ne eleg neuen, hanem cziak io neuen.

Jöuendöben ez kis sengeczykenek mindenestöl ualo tellies uoltatis (az melj nagj eöreg oruos könjü lezen magiar nieluen) Nagisagodnak zamara rendeltem, az Nagy- sagodnak tiztessegere dedicalnj.

Engeggie megh az felseges Vr Isten, kj az mj Lelküünknek es Testüünknekis feö or- uos Doctora, hogi ez mostani kis cziergö foliamnak böseges forrasatis es ki folio kut- feyētis röuid napon Nagisagod lathassa es meg oluashassa, ki az nagy Vr Istenek az eö dücziossegere es hazankban ualo magiar nemzetünknek jauara, haznara, züksegere es örömere röuid napon az mj magiar nielwünkön kj bocziatani akarok, Isten segítsege altal.

Keölt az Nagisagtok Kismartonaban, 28. napian juliusnak,

Anno Domini 1628.

Nagysagodnak

alazatos

kaplannia, Varadj Vasarhely Istuan pap

Egj nehanj jeles es nemes zükseges fö fö oruossagok, embernek legh sulliosb niauuliaj ellen, kiket en regenten az Zent földröl hoztam uolt.

- 1 *Feö fajas ellen.* Vegj három bokor fejer ürmöt, es meg anni fekete ürmöt, fözd meg uastagon folio uizben, fel marok füzfa hammal ruhaban kötue, legien eros lugh. Mosd meg az fajo fejet az betegnek, es az ket fele ürmöt kösd az ket uak zemere, homlokara, es az tetejere, megh kenuen előzör Laurus olayal az ket uak zemet. Probalt dologh.
- 2 *Fül fajas es fö zugas ellen.* Bodog Azzoni mentajat, isopot, cziprost, rutat, Isten fajtat es majoranat egienlö mertekben föz meg borban kenier haj ala[t]. Az leueben igjek meg az betegh keueset, az többiuel parollia meg az faio (fe) rezet fulenek, es boczjasson fulebenis az föt leuböl. Az utan kösse az föt fueket az faio fülere, es gjengen fekugiek arra az fülere, had az paraja es ereje az fueknek hasson fel az fejere: Ezis probalt dolog.
- 3 *Akar mi fele zem fajas ellen. Jerusalemj fo oruossagh.* Vegi három uy tizta tiuk haznot, fözd meg kemenien, az zekit uesd el, az fejerit apron uagdald megh, ted egi tizta len ruhara. Az utan uegj egi ket mogjoronj galitz köuet, egi mogioroni timsot, törd porra, es elegitz az ruhan ualo tjukhazon fejerre, az kezeddel morsold meg sokaigh, es uegtere faczjard kj az leuet, tölcz egi zoros zaju kis iuegben, ted az nap fenjre tizenket oraigh. Ebbeöl estue regel egj egi czeplet az neuetlen vyodrol boczias az zemeben. Ezis igen fö probalt bizonios oruossagh.
- 4 *Szaya fajas ellen.* Mezet, nadmezet, czukkarum kandiat, liquericiat, glycerizat, az az edes gjukeret egj arant ualo mertekel fozz meg, (fo) kut uizben fel marok anyssal eggiüt, es ez föt uizet keuesenkent, az az egi kalannal eczer zaiaban uegie az fajdalmas, es tarcza sokaig zajaban, ugian azonnal mosuan zajat. Probalt dologh.
- 5 *Fog fajas ellen.* Az zaruas zaruat rezeld porra, egi kis uy begreben fozd megh borban, kenier hej alat, es melegen ued az fajo fogadra az bort. Magam probaltam dolog.
- 6 *Jzz ellen.* Vegj egj eozue marok bor köuet, es rosmarinnak fel marokkal ualo hamuat, annj egressel, es megh annj mezzel, fozd meg edes borban, ezzel kel mosni. Probalt.
- 7 *Mas az ellen.* Az eger fark uagi az ezerio füuet törd meg mezben, kilencz zem zekfuuel porozd megh, elegiczj egiben, ezzel kel kennj. Probalt.
- 8 *Giomor faias ellen.* Azaz saar, emelyges es gelezta ellen. Az fejer ürmöt egj marokkal fözd meg borban kenier hey alat, het zal zekfuet meg törüen (j) es

- annj zereczen dio uiragat mezben elegituen uesd bele az meg fõt borban, ad megh innja, az utan egj bab zemnj giombert felljul ra ragion meg, es az pohart fordicz le, az meliböl meg itta az italt az betegh. Probalta dolog. Görög orvosság.
- 9 *Minden fele verbas, korsag ellen ualo oruosság.* Harom cöreg veres hagima fejet apriczj meg, es egi font fenio uiazzat oluaz meg az tuzon, az hagimat fozd meg abban. Tericzj egi marok len paczot le kereken, eössd rea az fozeleket, tericz el kereken, es az közepeit annak hincz megh töröt zekfuel, kend meg uayal az betegnek az köldöket kornjul, es io melegen ez kötest ted ra zorossan, allion rajta harmad napigh. Haznal mingiarast. Probalta arabiaj orvosság.
- 10 *Has ragas uagi köldök czjemer ellen.* Egi mogioroni uajat, annj mezet, anni millie soot, fel annj zegfuet, giömbert, muscatnak az viragat törd porra, ezeket elegicz egiben, ted egi öreg dio hajban, kosd az betegnek az köldökere, fekugiek haniata egi oraigh, haznal. Probalta.
- 11 *Maas.* Arpa liztet egi eözue marokkal, fa liztet fel marokkal, harom uy tjuk hazonnak az sargaiaual gjurd egiben, süsd meg parasaban, egie meg az beteg ehomra. Probalta.
- 12 *Nagj korsag ellen.* Az heyanak maiat es ziuet egesd meg, ad meg borban inja.
- 13 *Mas.* Az embernek agi kaponiaiat egesd meg, fel dio hejniat agj eczer innia eczetben. Probalta.
- 14 *Galenus titka ez ellen.* Farkas börböl czinalj egi eöuet, az zöret le uakaruan eöuezd az testedre, soha nem bant az korsag.
- 15 *Mas probalt.* Az feczike köuet fejer gjolczban kösd es hordozd az bal karodnak hailasaban, haznal bizoniossan. Ez köuet mint kel zereznj, uly embernek meg mondhatom, de nem mindennek kel tudni azt.
- 16 *Hypocrates titkos oruossaga az nagj korsag ellen.* Ha akarod kis magzatodat zületesetöl fogua meg otalmaznod halalaig korsagtól. Ved az port, melliet az Alchymistak Saccharum Saturni hijnak, fel borso zemniet az anianak tejeuel agy le nielnj, es ez tey legien első kostolasa az eö annia tejének, hoki az mazgat ez uilagra zületet. Probalta dologh.
- 17 *Kolika ellen. Persiaj fő oruosság.* Vegi egi tiuk hazonnj oh haját, anni borz haiat, anni medue haiat, anni fa olaiat, ezeket oluazd meg, fel itze kapozta lewben forrald megh, io melegen ezt meg kel inia. El rontia ottan az kolikat, ha eztendos uolnais az emberen. Ez utan ellien az beteg illj itallal. Az cornu ceruj legien minden italaban egi dionj nagjsaganj, arrol igiek.
- 18 *Akarmi fele forma közueny ellen fő probalt oruosság. Arabs Auicenna oruosság.* Ved az meduének ueret, ket fontniat, zaruasnak ueret anniat, borznak es meduének haját fel fontot mind ket felet, aqua uitaet, es erős destillalt eczetet fel itzet, ezeket oluazd egiben, ezzel kel haromzor napiaban kennj regel, delben es estue. Az utan feiös tehének az lagi ganajat tüzön meg melegitue emplastrom modra ra kel kotni haromzor. Probatum.
- 19 *El hullot bajnak megh neuulesereöl.* Laurus olajt ket lotot, nardus olait mas fel lotot, mogioro fanak az bimbojat fel marokkal, ezekket egiben kel törni, ezzel kel kennj az helt, meljrol az hay el hullott.
- 20 *Mas azonrol.* Az hangia boljbol ued meg az hangjanak haznat, ket cözue marokkal, kappan haját fel marokkal, sarga uiazzat harom dionit, törd es oluazd egiben, ezzel kel kennj, az haynak giükeret.
- 21 *Ha akarz eget belien testednek bayat neuelnj.* Vegied az fige fanak leuelet, harom eözue marokkal, borostian fanak leuelet, ket eözue marokkal, ezt fozd meg keczike teyben, uagj cziak az sauoyaban, az utan azald meg, törd porra,

es majoranat(nak) egi özue (mor) marokkal törj porra, ezeket fel font mezben elegiczed es tarcz meleg helien kilenczed napigh, az utan bizuast kennied az meg eget helt. Probalt dologh meg neuely az el eget testen az hayat uag zeört.

- 22 *Az kinek eze meg uezet.* Törd meg az mustar magot, es mezzel elegitue az utolso rezet fejének ezel kel kenni, körös fanak az hammaual be kel hinteni, es tormanak, fekete reteknek az leueleuel felljul be kel kötnj, es cziak etzakara. Nappal penig effele ember etel elot es etel utan tarczion zajaban es ragion eleuen borsot es zek fuet. Igen haznalatos.
- 23 *Melancholiarol.* Az ki igen banatos. Vegi egi icze eros bort, föld meg uastagon borsal, safranial, giöemberrel, mezzel, es fel marok galangauual, uagi edes gikerrel egjetemben. Ezt napiaban igiad gjakorta hörpögetue es io melegen, el üzj az melancholiat, es az elmenek tiztulat es uidulast zerez. Probalt.
- 24 *Torok gik ellen.* Galamb ganet uegi egi marokkal, ray uiazzat uegi egi dionit, sotalan uayat egi dionit, fejer mezet ket kalannal. Föld egiben az tüznel, es io melegen kösd az faio helyre. Probalt dologh.
- 25 *Mas.* Vegi görög fejert fel marokkal, törd porra, zitald megh, az tiztaiabol harom arani niomtaniit egi eoreg kalanbol borban ad meg innia mind sürüstöl. Az többit sarga mezzel es oh uayal elegicz egiben, kend es kösd az torkara, harom nap ellien ez kotessel meg ujtuan.
- 26 *Mas azonrol.* Egi tizta aranirol agi innia harom kalan bort, ezust poharban, melliet elsoben az poharban kel tolteni. Atianak + Fiunak + es Zent Leleknek + neueben Amen. Az utan az aranial kerekisd es tapogasd meg az torakat. Probalt.
- 27 *Mas azonrol.* Egi zold gicket niomy megh az laboddal, az ket neuetlen uyoddal zorisd meg az feyet, mig meg hal az gyk es azal az ket neuetlen uyoddal fogdosd meg az dagadast, es mond el az Pater nostert es Aue Mariat. Ha zinten halalos keppen artalmas uolnais, el mulik. Probalt dolog.
- 28 *Fuladozas es erös burutas ellen fo oruossagh.* Vegi tizta sarga kenköuet, törd porra, egj uy tikhaznot süs higan, keuerd bele io beuen, meg ne sozzad, kenier nelkul ed meg ehomra. Probatum.
- 29 *Mas.* Az zoldes kenköuet egi dionit, saletromot egi bab zemniet, roncz porra, tegy egj uy ezkozben eleuen zenet, az port az zenre, gjuycz meg, es az füstit egi papyrusbol czjnalat tolczeren bocziasd es zjyad fel, es el niellied. Haznal hamarsagal.
- 30 *Kenet azonra.* Vegi mondola olajt, nardus olait, uagi spichinard olajt egi arant ualo mertekkel, elegiczi egiben, es melegen ezzel kel az melliet kenni melegen, estue, delben es reggel sokaig.
- 31 *Auagi.* Vegi kappan hayat, mosd meg rosa uizben, az utan eczetben, uegre mezes borban, zarazd megh, es melegen ezzel kend haromzor napiaban. Probalt io oruossag.
- 32 *Mely faias ellen.* Vegi kile[n]cz gerezd fok hajjmat, kilencz zem borsot, es meg anni etekbe ualo zekfu zeget, ronczj porra, es uegi egi dioni borz hayat, fel dioni ray uiazzat, egj mogioroni mezet, egi bab zemni oh uajat, ezeket kel egiben oluaztani, es az meg teöröt cgimassal temperald egiben, mint kenetet, ezzel kel melegen kennj, ketzer napiaban. Fö oruoassag.
- 33 *Fö zedelgestol.* Törd meg az mustar magot <fel> egi eozue marokkal, fel ytze mezet, egi lot töröt borsot, ezeket elegicz egiben, kes hegien ebböl kostollion gjakran, es az feje hatulso rezet kend meg egi tallerni helien. Probalt.

- 34 *Mania, bolondsag ellen.* Chrysolithus köuet aranj gjürüben kos a niakara, haznal leg ottan.
- 35 *Mas.* Az Beryllus köuet magan uagj giüruben uegied, es agi inia rolla bort, haromzor, haznal.
- 36 *Belöl ualo gelezta ellen.* Az feczike fanalat zed meg, len magh olaiban egi föld talban föld. Kosd az geleztsanak az ködökere, haznal, kj üzi az geleztakat.
- 37 *Mas azonrol.* Az czierecznic magnak es ueres barazknak maguanak belit, egi lotniat tory porra, ad meg eczetben inia. Ha giermek, ez porbol mezel czinalj goliobisokat, es egienkent kilenczet niellien el ezekbol. Probal.
- 38 *Vermes zemnek ualo.* Egi dioni tömient tory meg, ket kalanj arpa liztet es ket tiuk hazonnak az fejerit ezeket habard cözue, ezt kend az homlokara estueken az mikor fekunnj megien. Probal.
- 39 *Folio es czipas zemnek.* Rosa eczetet, rosa uizet egi arant ualo mertekel, egi dioni timsot, ezeket habard mind addigh, az migh meg sürüdik jol. Ezt kend len giolczra, es kösd etzakara az zeme hejara. Haznal.
- 40 *Az kinek zeme pillog, kettozik uagi rezket.* Vegi egi kalan rosa olajt, (k) egi uy tikhazonnak az fejeriuel elegiczd egiben, es giengen fozd meg az tüzön, saf-raniozd meh, kend az zemere reggel es estue, haznal. Probal.
- 41 *Homaltos zemnek ualo.* Süs kilencz uy tikhazonak, zed meg az ueritekít, egi egi czepet boczias az zemeben, felette meg uilagositia az zemet.
- 42 *Siketsegreöl.* Vegi egi keczke zaruat ujat, tölczi meg az uizeleteddel, es figezd fel az füstre kilenczed napig, es abbol melegen boczias az füleben.
- 43 *Mas.* Az fejer urmot föld meg eros eczetben, es az borostian fanak tord meg az bimboiat fel marokkal, facziard ki ebben az föt ezetben, ezt bocziasd haromzor napiaban melegen az füleben. Jgen haznos oruossag.
- 44 *Orra uere foliastol.* Elözör hincz meg arczul hideg uizes [!] es ueres allatra ne nezzen. Ezek utan egesd meh az niulnak zörít, az hamuat fud az ket orraban, uagi cziak az feleben, mellikbol folj. Probal.
- 45 *Mas azonrol.* Az tizta papyrust egesd meg, egi darab zazaz [!] tököt egi dioni galicz köuet, es meg anni timsot eges meh, az hamuat zitald meh, marczy etzetben egi dioni giapottat, czinalj ket dugot belolle, es ez hamuban meg for-gatuan, ted az ket orra ljukaban. Az többit ezetben keuerue kend orrara, homlokara es uak zemere, feje lagiara. Ezzel meg al, ha az elöt sokaig folt uolnais.
- 46 *Hogi soha ne follion.* Galenus oruossaga, kit vöt az arabusoktol. As az foldon es kis uermeczket, foltasd abban az orrod ueret, az bal meztelen sarkaddal aly ra es nap elleneben fordulj uizza rajta haromzor, töbzör nem folj.* Ezt en magamon probaltam Jerusalemben laktomban, kj miat meg kellett uolna mar halnom, de az ulta soha nekem nem folt.
- 47 *Büdös uezet zayrol.* Az kakuk fuuet es fodor pezerczet feöz meg borezetben, mezeld es giömberezd, zekfüezd meh, ezzel mossad az zayadat. *Vizontag* az zereczen diot uagi uiragat tarczj mindenkor zayadban, aprankent ragdasuan el üzj büdösseget zajadnak.
- 48 *Vagy.* Az meh füuet tarczj züntelen zajadban, es nem engedj, hogi erezsek az zajadnak nehez zaga.
- 49 *Az kinek keze es laba el eset. Paralysis.* Vegied az liliumnak olajat, es giüke-renekis olayat, az rutat, Istenfaiat, isopot, ciprost, majoranat, leuendulat, rosmarint, ezeket meg kel törni, az kj facziart leuet elegic meg az meg mondot olayall, ezzel kel kennj, estue, reggel es delben, meleg tüznel, es az füueket melegen az faidalmas tagokra kel kötözni melegen. Probal dologh.

- 50 *Geörczjreöl.* Vegied az kömenj olait, fa hajnak olajat, uagj leuet, len mag olait ket lotot, fejer uiazzat három dioniat, lud haját, kappan haját, tiuk haiat, borz hayat, barani faggiat, cöznek az faggiat egi arant ualo mertekel, ezeket egiben kel oluaztanj. Az utan ket lot uiazzat oluaz megh, es ezeket tölczj egiben, had egiben alunnj, legien kenet. Ezzel kend az görözöt, probalt fö orvos-sagh.
- 51 *Az kinek feje, keze uagj laba rezket.* Az fekete ürmöt fozd megh mezes borban, az utan az ürmöt uagdald meg, ues töb mezet köziben az fozeleknek es esmegh földy uobban, züntelen keuergetue, meg ne egyen, se pergelogick, hogy meg hüil, ezzel kend az uak zemet, es mindennap háromzor egiek ebbeöl, egj egj dionit, el mulattia az niaualiat.
- 52 *Az kinek betegsege miat czeng, zug az feje, füle.* Az fejer ürmöt meg feözuen mosd ebben az fejet. Az utan rosa etzetet, rosa olajt melegitz meg, es czepegesd az füleben melegen, haznal.
- 53 *Mas.* Saletromot, et tajtekjat, uizzel elegitet eczetben kel temperalnj, ezt kel melegen az füleben bocziatnj. Haznos.
- 54 *Az kinek izlese es zaglasa el uez.* Az rutat, Isten faját es az nigellat törd meg, tölcz erös eczetet ra, egj eyel allion meleg helien, az utan zarazd megh, zitald megh, es len mag olayban elegiczied, ezt az alayt egik es masik orra likan kel fel zynj, es el mulattia minden nehezseget az zaglasnak. Probatum est.
- 55 *Szaraz es nedues natba ellen.* Az tormat azald meg es az mustar magot, ronczj porra, füstold meg azzal az fejedet giakran.
- 56 *Mas.* Tömjent es egi nehani zal zekfuet teg eleuen zenre, ezzel füstol fejedet, es az homlokodat, uak zemejdet, kennied meg laurus ~ borostian es mondola olajal, haznal.
- 57 *Hurutas ellen.* 1. Fel dioni kenköuet törj meg, keuerd egi higan sült tjuk hazonban, kenier nelkul ed meg estue, reggel.
- 58 2. A melliedet melegen kend giakran tiuk hayal.
- 59 3. Eget bort gujczj, eges meg, es oluaztot oh hajal elegituen kend ezel az mel-liet. Az kj ezt meg izza, mingiart haznal.
- 60 4. Fel itze eczetet három kalan mezzel földy meg, melegen ezt hörpögessed kalannal giakran.
- 61 5. Az mustar magot mezben es egienlo ezetben elegiczied, ezt egied kes hegirol. Probatum.
- 62 *Hagymazrol.* Leuestikomot, fejer liliomnak az gjükeret törd meg kappan hayal, es io bouön porozd meg töröt zekfüel, zereczen dio uiragual, meg gjujtot langalt es egetet eget borral elegiczi med [!], egi borza fabol czinalt lapiczkaual keuerd es törd egiben io sokaigh, ezzel kend megh tetetol foguan talpigh, et takard boros lepedoben. Ezt napiaban keczer czeleked. Probal.
- 63 *Sziü fajastol.* Az azzu uagj niers somot földy meg borban egi keues uajal es mezzel elegicz, az leuet igiad meg, három kilencz zemet egiel megis benne, az tobbit kösd az ziuedre io melegen.
- 64 *Mas.* Kilencz zal zekfuet harapdos kette barme fogaddal, erös eczetben egi eöreg kalanbol id meg, fekugi az ziuedre.
- 65 *Mas.* Meleg kouel, teglual parolj zabot uagi kölest meg, es fö melegen kösd az ziuedre, senkinek semit nem zoluan. Probal dolgok ezek.
- 66 *Giomornak faiasj ellen.* Koment, petreseljmet, rutat, isten faiat, salliat, czipros, leuendulat, borostian fa leuelet kilenczct földy meg borban, nad mezzel, zereczen dioual es zekfüel, az leuet bouön elegiczi meg. Id meg io melegen. Az

- fueket törd meg nardus uagi laurus olajal, es kösd az giömrodra. Fö es nemes, haznos oruosság.
- 67 *Futoso nilallas, es szü fogas ellen.* Ket eözue marok saar kölest uary saczikoban hozojukan, teglual melegicz meg, ezt paraltasd es meleggedd az nilallasra.
- 68 *Mas.* Az beczi köment, anyst, farkas almat fozd meg forban [!], az leuet id meg, az fuet kösd az faio heljre, es az koldokodon ues egi uy cziporral köppölt len zeöz langianal.
- 69 *Giomornak meg hidegult uoltarol.* Es az kj etelt nem emezthet. Vegi reggel az uizj mentanak kilencz zálnak az felsö czjrajabol es megh anni tarkonnak az leg felsö czjrajat, tört meg, zin mezben elegiczi meg, böuön borsold, zekfuezd, giomberezd es zekfuel, zereczien dioual elegiczi megh, minden reggel chomra uegy abban egi uagi ket dionit apronkent. Igen fö probalt dologh.
- 70 *Mindenfele saart az giomorbol kj tizitani.* Az uizj mentat es feyer ürmöt zed meg tiztan, egi io eözue marokkal, erős eczetben fözd meg fele el apadasaigh, az utan tölczi bort ra, es uizont fozd egi tikmoni sültigh. Az leuet zütd le, az füekbölis facziard oda az leuet, egi dioni sotalan uayal, ket anni feyer mezzel elegiczd meg, es id meg io regel ehomra. Igen fö.
- 71 *(Marjulasrol). Gelexta es pblegma miat ualo giomor emelgestöl.* Vegi tizta köz olayat egi poharkaua, lagimatagon id meg akar mikor, az utan igial egi io ital meleg uizet felljul ra. Leg ottan haznal.
- 72 *Mas.* Attol, az kj nem hanjhat gio[m]rabol. Foldi borza[na]k az gjükeret törd meg igen apran, es legien egi io marokkal, facziard egi pohar uizben, felet hidegen id meg, felet melegen, mingiart haznal.
- 73 *Az ki giomrabol semmikeppen nem hanihat, ez elöt most mondot oruossagot, az foldj borzarol kezjcie meg ket annj mertekkel, es hertelen igia meg mind sürüsteöl. Es ottan meg indittia, ha meg uas uagi aczel erejü giomor uolnais.*
- 74 *2. Meg tiztitia igen zepen, egez tellies giermeksegetöl foguan ualo tiztatalansagtól, artalomtól.*
- 75 *Az kinek giomra etelt nem keuan, es nemis emeztheti meg az etelt.* Pro appetitu praestantissum. Vegi egi lot borsot, ket annj zek fuet, egi lot giömgert [!], fel lot zereczien diot uiragostol, cinamoniumot egi lotot, törd ezeket porra, ted egi iueg palazkban, teölczj egi icze eczetet ra, allion meleg halien [!] harom ejel es nappal, ebböl kilencz kortiot igial ehomra. Igen fo modon haznal.*
- 76 *Mas ugian azonrol.* Harom lot borsot, fel lot zekfüct, annj giömbert eleunen tegi ez on tagas zaju palazkban, teölcz fel icze erős eget bort ra, sutuld iol be, allian melegen huzon negj oraigh, uagi kemenczen. Ebbeöl reggel harom kallannal kel innia, ehomra, es az borsban het zemet megh kel ragni. Igen fö probalt.
- 77 *Giomornak meg erősítése az oruosság utan.* Vegi ket tenierni feyer siemlic czipo zeletet, pirisd megh zep pirossan, meg gjütöt, erős eget borral hintezd meg, egi zereczen diot, ket annj uiragat teöry megh harom kilencz zem borsal es ket mogiorony safraniaal egiüt hincz meg az meg martot kenieret, es felljul uakard meg czukkarral, uekonion, ad meg enni chomra, probalt.
- 78 *Giomor dagadastol.* Az ebenus fabol ualo köuet (melliel az ötucsek az araniat proballiak) uakard meg egi kalan borban, es id meg az porat borban ehomra haromzor, haznal.
- 79 *Mas.* Vegi kilencz zal fodor mentat, fözd meg borban es id megh, az füeknek tetejet zed meg, törd mezben, es edd megh. Az tobbit törd mezben, es gjömbrel böuön hincz megh, kösd az giomrod feyere. Probalt io oruosság.

- 80 *Vizj betegsegrööl.* Földi borzanak fuct, gükeret föld meg, azt igiad; ezzel mosd, kend, es kösd magadat. Probalt fö.
- 81 *Mas arrol.* Az magnes köüet roncz porra, egi borso zemniet es mezes borban uagi uizben igiad meg. Ezis probalt.
- 82 *Mas.* Rez port egi babnit eges meg, anni galamb ganeual elegicz megh, fel icze borban id meg. Ezis probalt fö.
- 83 *Szakadas ellen.* Ved az könek mohat, ket cözue marokkal, dio leuelet fel marokkal, föld meg eczetben, kösd rea.
- 84 *Mas.* Az büöröknek leuelit zed meg, az tüzön egesd meg, törd meg eczetben elegitue, kosd rea, tizenket nap alat megh giogittia, ha mindennap ezzel kötöd. Probalt.
- 85 *Mas.* Kos uagi barani börbeöl czjnalj ceratumot, azaz föld[d] meg el apritua, kösd rea.
- 86 *Mas igen jeö.* Az keczyke feyet föld meg böröstöl zörösteöl, azt kel innia giakran, es meg forraztia az sebet.
- 87 *Mas.* Az niulnak zeöret föld meg mezben sokaig, es hogi io sürü lezen, czjnalj teztat belölle, egi dionit, minden nap reggel kel enni eö benne.
- 88 *Mas.* Az niulnak ganejat törd porra, ad meg mezben ennj minden regel egi dionit. Probatum.
- 89 *Az kinek köldöke meg dagad, es ki jeö.* Vegi eget timsot egi mogioronit, bor köüet harom dionit, zaraz rosa leuelet fel marokkal, niers czerebugat kilenczet, törd meg ezeket borban, mig lezen mint egi sürü kenet, ezzel kel haromzor napiaban kennj, es egi spongiat eczetben martuan facziard kj, kösd rea. Probalt dolog.
- 90 *Vér has ellen.* Az poma granat uastag maguat tört meg, facziard kj az leuet, eö magat azald es törd porra, ad meg etek lewben ennj. Feö.
- 91 *Mas.* Harom tiukmoniat ues hajastol erös eczetben harmadnapig gjury ezel apro pogacziakat, aztasd meg erös borban, ad meeg enni. Probalt.
- 92 *Ver has ellen.* Egi eöreg uy tikmont süs meg fele higan, fele kemenien, az sargajanak ued ki felet, auagi mind epen törj meg fel zereczien diot, es anni uiragat, anni giombert, zefüet. Fa liztet annit, menin ezek mindenestol. Ezeket keuerd az tikmonban, meg ne sozd, es így ad meg harom reggel ennj. Probalt dologh.
- 93 *Az kinek az remes burkaya kj megien.* Vegi egi nagi darab uasat, az rosdasat tüzesicz meg, olcz kj eros borban, az utan harom gubat, egi dioni uas rosdat, azald rosa uiraganak ket dioni czomoyat, ezeket törd porra, hintz az kj jeöt hurkara, de előzör erös borral mosd meg az kj jeöt felet az hurkanak.
- 94 *Mas azonrol.* Az zaruasnak egesd meg zaruat, es ezzel hincz egi nchañizor azt zep porra hamua teuen.
- 95 *Mas.* Az spongiat marcz eczetben, es kösd ceöbe es fel niomolagh.
- 96 *Mas.* Az zold czere bugat böuön föld meg borban, ezel mosd uagj ülliön az fözelekben. Probalt.
- 97 *Has ragastol.* Az farkas almanak gükeret föld meg borban, ad meg innia.
- 98 *Mas.* Egesd meg az köment, agj ket kalannit borban innia ez porbol.
- 99 *Mas.* Poliet, uad mentat parolj, az hasara kösd meg io zorossan.
- 100 *[Mas].* Az kakuk fünek es rosmarinnak facziard kj az leuet, ad megh borban inia melegen. Probaltak.
- 101 *Colica ellen.* Az borz hayat es medue hayat oluazd meg, ked dioniat, elegiczj egiben, es fel dio heyat ebböl meg töltuen kösd az köldöködre, fekügiel ha-

- niota fel oraig. Az dio hej legien eöreg, es az kötest uyczj meg napiaban haromzor. Fö probalt dologh.
- 102 Ezenközben igial cornu ceruit borban, melegen haromzor.
- 103 *Fedüeny es kö ellen.* Az czialant ted porra es borban id meg.
- 104 *Mas.* Rosa olait, uiola olayal egi lotot, sosgia uizet fel lotot. Ezeket elegicz egibe sokaigh, es ezzel kend giakran az ket uekoniodat, uesedet. Az utan fejer bort es rosa eczetet uegi egibe, melegicz meg, ezzel kel parolni az veseyet.
- 105 *Arena ellen ualo.* Vegy scorpio olayt, es ezzel kend az ket uekoniodat, uesedet es agiekodat. Az utan parolj folio uizben petreselymet rea kotuen. Probalt.
- 106 *Mas.* Vegied az cziereznie maguanak belit, ket özue marokkal, felet föld meg uizben es egi kis uial igiad megh. Az magokat ed meg. Az töbit parold borban az agiekodra. Probalt.
- 107 *Arenatol ualo.* Az maluanak maguat törd porra, feyer borban id meg, egi tikmonj haiba kj terne, el rontia benned az arenat.
- 108 *Mas.* Az füzfanak leuelet es az megy fa giöngiot fozd megh feyer borban, id meg, es leg ottan meg zabadulz tölle. Probalt.
- 109 *Az kj nem uizelbetik, ez az oruossaga.* Az tizta arpat, köment es kaprot föld meg uizben, agi io bö italt nekj, es giakorta ottan haznal.
- 110 *Mas attol.* Föld meg az ezerio füuet, meh füet, kapotniakot es bogaczjnak az leuelet egi arant ualo mertekkel uizben, es igiad giakran kis uajal es mezel elegituen. Probalt.
- 111 *Vizeletet inditanj.* Az jauor uadnak börebeöl czinalt zyial eöuesd által az uekonian. Probalt.
- 112 *Mas.* Az jauos [!] körömröl agy innia io itall bort, haznal.
- 113 *Mas.* Az földi geleztat fel marokkal azald megh, törd porra, zitald meg, es ad meg innia olj borban, az melyben az elöt egi font kaprot meg földtel. Probalt fö dologh.
- 114 *Az ki agiaba uizellik.* Az kakasnak egesd meg az gegeyet, ad megh innia meleg uizben.
- 115 *Mas.* Az eger hust ad meg ennj etelben.
- 116 *Mas.* Az apro bojtortant fel marokkal törd meg, ad megh innia borban, hagi fekuni megien.
- 117 *Mas.* Ad meg az tiuk zuzzanak az hartiyat innja fejer borban regel.*
- Azzoni allatoknak sayat niaualiajokrol.
- 118 *Az kinek czeczj meg dagadoz, az teynek meg torlasa, uezese miat.* Törd meg az lencziet es len magot egi egi eözue marokkal, io lagian, liztesen, elegicz meg rosa uizzel, uagi sürü mezes uizzel, melegisd meg lagimatagon, es kösd ra jo zorossan. Probalt.
- 119 *Mas.* Egi darab spongiat aztas meg mezes uizes eczetben, es giengen ki fazczaruan, meg melegitue tüznel, kösd ra.
- 120 *Mas.* Egi tiukmoniat rosa olayal temperalj egiben, melegen kösd ra.
- 121 *Mas.* Az feczike fezetket tord darabonkent, fozd meg uizben, es ezzel kossed. Probalt.
- 122 *Mas.* Az cziengö füuet hasonlo keppen föld meg, es kösd az faio heljre.
- 123 *Mas.* Probalt ezis. Az feczike fanalat zed meg, kerekisd meg uelle az faio testet, föld meg borban es kösd ra.
- 124 *Az kinek teje meg aluzik emleyekben.* Az sarga uiazzat logicz meg, rosa uizzel hintezd meg, es kösd ra.
- 125 *Mas.* Az földi bozzanak gjükeret asd meg, föld meg <s> soos uizben es kösd

- ra. Ha meg torlot az tej, meg oztia, ha penjgh igen hig, meg süriti, giogittia. Probalt dologh.
- 126 *Az kinek keues teje uagion.* Fekete es fejer retket uagdalj aprora egy eözue marokkal, tizta buza korpat lizt langastol egy eözue marokkal, föld meg borban, es ezt igiad io melegen egy nihanizor.
- 127 *Mas.* Apro földj geleztakat as fel marokkal es ket annj ikras mezzel, egy marok töröt fekete makkal elegicz egiben, borsold megh, ezt kel enj apronkent.
- 128 *Hogi az uiselös azzonj allat idetilen ne hozza es el ne ueresse az eo uaro zerenchejet.* Az saskeselionek köuet kösd es hordozd bal karodon ueres barsoniban. Probalt dolog.
- 129 *Mas attol.* Az nagi maluanak giükeret es az falra folio füuet hordozd nallad, haznal.
- 130 *Mas.* Az folio uizi rakot azald meg, törd porra, meleg borban id megh pentekj nap. Et giakran ha izod, ne felj semit karuallasodtol.
- 131 *Ha labai dagadoznak az uiseleösnek.* Egi kalan rosa olait, apron töröt millie soot, es eczetet egy arant elegicz, es meg törd ezeket uastagon, melegen ezel kend az labat sokaig. Haznalatos.
- 132 *Mas.* Mas azzoninak tejet ket kalannal, pünkösdj uajat egy kalannal, azalt rosanak porat, ket dionit, elegicz egiben, ezel kel kennj.
Azoknak ualo fö fö oruossagok, kik nebezen hozzak az eö magzattiokat. + Hogi könjü es bodog zülesek legien.
- 133 *Elsö oruossagh.* Az saskeseliünek köuet ha az uekoniodra kötcöd – könnien es ken nelkul megh ualol felelmes niauualiadtol.
- 134 *Masodik.* Az ebenus fabol ualo köuet, melliel az eötuösök proballiak az araniat, uakard meg, az porat igiad meg borban uagi uizben. Probalt dolog.
- 135 *Mas.* Az kigionak böret kösd az agiekodra, uagi az derekadra, igen haznal.
- 136 *Mas.* Aasd meg az kerti cöreg töknek az giükeret es kösd az ket uesedre, leg ottan mingiart meg ualol uendegettöl. De hamarsagal le odosd azt rollad, mert az aniamehis el megien tölled miatta, olj foganatos dolog es probalt oruossag ez.
- 137 *Az annia meheben megh bolt magzatnak kj uetele, bogi az annia meg ne ballion miatta.* Föld megh az fekete ürmöt mezes uizben, io melegen igia meg az beteg.
- 138 *Mas.* Az cipros fanak leuelet föld meg uizben, törd meg zep lagian, az leuet annak igia megh, az füet kösd az koldokere, egy poklia poztoual uagj ruhaual. Probalt dolog.
- 139 *Az kinek gjernek agiaban ualo uer miat meg rekedesi uadnak, kj miat bamar meg kel balnj, es az secundinarol.* Az feniö fanak leuelet törd meg uizben, cs az facziart leuet id meg. El megien tölled minden meg rekett, ueres niauualiad.
- 140 *Mas.* Az komlot es petreseljmet föld meg. kulon borban, az leuet tolczy egiben, id meg uajason, es mezesen. Az petreseljmet ted be az zemermedben. Ez leg föb.
- 141 *Giermek zülöknek, zülesek utan ualo faidalminak oruossagbi.* Az hazj mentanak az gienge tetejet es zalait zed meg, föld meg borban, az leuet mezzel, uayal igiad megh, az mentat kösd az zemermedre, allion sokaigh. Meg tiztit minden faidalomtol. Probalt.
- 142 *Mas.* Az feniö fanak leuelet me-[!] uizben föld meg, uajazd meg, es id meg. Igen fö.
- 143 *Mas.* Zereczen diot es uiragat törd meg, etelben ezel ely. Probalt.

- 144 *Az kinek havisagbi meg zünnek, kj miat az azxoní allatok hamar megb halnak.* Keres uad mentat ket eözue marokkal, rutat fel marokkal, zederj fanak az hajat fel marokkal, fozd megh mezes uaias uizben, az leuet igiad melegen giakorta, az fözeleket kösd az szemermedre.
- 145 *Mas azonrol.* Kapot niakot, bogaczi korot leuelestöl foz meg borban, meh füüel eggiut. Az leuet igiad megh, az fözeleket kosd az köldöködre.
- 146 *Mas arrol.* Ket figet es borsoni saletromot törj meg, es egi kis gjapottra czi-naluan, ted az zemerem testedben be, es ottan meg indittia.
- 147 *Mas attol.* Az oh kouazt oluazd meg uizben, melegen egi kis mezzel es borsal, uajal, igiad meg. Igen fö. Ez utan fözd meg az fekete ürmöt, uad mentat, uizj mentat, poliet, legien förödö, ulj bele eöüig, es az füüeket ted az szemermed ala, igen fö ez is.
- 148 *Az kinek havisaga feletteb es idö kjwul foly, igi oruosold megb.* (Fel) Vegi fel zereczen diot, ket anni timsot, anni saletromot, kilencz zem egrest, három zem uad almat. Törd meg külön külön, es az utan ezeket aztasd erős eczetben, facziard kj haromzor egimas utan, es egi keues gjapottat ebben meg aztatuan ted az zemermedben. Ottan meg allattia az feletteb ualo foliast. Probalt dologh.
- 149 *Az kinek az ania mebe meg fordul, auagi le zal, es kj jeö, ez az oruossaga.* Görög fejert, rutat, meh füüet föz meg borban, es ad meg innia.
- 150 *Mas.* Ket eözue marok zabot, uarj egi uazon saczjkoban, teglan heuisd meg iol, uizel hintezd meg, njuczj az zemermedtol fogua fel az kodokod fele, kjwul es kösd meg io zorossan. Igen fö, probalt dolog.

EGINEHANY rendbelj tanacziok azoknak, kik az eö orajokat közel lennj erzik, hogy legien mind segítsegül es mind uigaztalsul az züksegnek orayan, ideyen.

- 151 *Az mely terbes azxonj allat könnien akaria boznj az eö magzattiat, ezeket czelekeggie.* Ha ki közel erzj az eö orayat, egi hettel az eleöt azuagi cziak negied nappal, fözesse meg az zölö leuelet io böuen borban, es fü zerzammal cziak alig illetuen, uayal, mezzel es czükkarral edesiczie, ezt minden nap igia, estue es reggel. Az el jöt oranak idejenis egi io italt ha izik, elanjra haznal nehessege ellen, hoki faidalmi nem igen erzj.
- 152 *Masodzor.* Az ielen ualo oranak ideyen egi oltari stolaual eöuecze által magat, de meg ne zoritkozsek. Igen fö.
- 153 *Harmadzor.* Ha uagion, egi kis magnes köuet tarczion azon az oran kezeben, felette haznal.
- 154 *Negiedzer.* Ha az ninczj hazanal, corallus köuet uisellien kezeben, es az utan hamar kösse az uekoniara.
- 155 *Eötödözör.* Ha azis nem talaltatik, az ebenus fanak köuet meg kel uakarnj, es az porat borban meg kel innja. Ez kö talaltatik az eötueseknel, es az barbeliok-nal minden ketseg nélkül.
- 156 *Hatodzor.* Az Bodog Azzonj mentayat keues fekete üromnek az czyrayauul meg kel uajas uizben föznj, es az füüet az agjekara kel melegen kötöznj, es egy italt kel inia az leuebeöl.
Ezek oly fö dolgok, az mellieknek massa nem talaltatik. Ezekket titkon es nemis mindeneknek, semis minde[n]-koron zoktuk meg ielentenj, hanem cziak fö rendeknek, es cziak nagj züksegnek ideyen.
Annakokaert tuduan, hogy Nagysagodis ez ielen ualo züksegeben tanaczjnelkül zükölködik.

Ihol Nagysagodnak minden regulay, az mellicket ha köuet es haeel ezekkel Nagisagod, Isten kegielme által, en nem tudhatom Nagisagodat semmj nehezsegtől ez züksegeben feltenj, de seöt, minden könniebseget es bodogsagos io szerenczies állapotot bizuast merek igernj.

Nagysagod penig arra az orara gjunas es communicatio által, kezjcie eönön magat. Az Vr Isten engeggien Nagisagodnak minden bodog zerenczies szep köniü állapotot, Amen.